

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Товт Тинде Олександрівни на тему «Правове регулювання праці неповнолітніх в Україні та державах Східної Європи (порівняльно-правовий аспект)», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08

«Право» за спеціальністю 081 «Право»

14 квітня 2026 року

Актуальність теми дослідження. Правове регулювання праці неповнолітніх є фундаментальним інститутом трудового права, що забезпечує реалізацію та захист прав і свобод дітей у сфері трудових відносин, оскільки у сучасних соціально-економічних умовах залучення молоді до праці виступає важливим елементом їхньої соціалізації, проте водночас породжує об'єктивні ризики порушення прав дитини на освіту, здоров'я та гармонійний розвиток. Державна політика України у цій сфері має чіткий євроінтеграційний вектор та спрямована на наближення національної системи до стандартів Європейського Союзу, що вимагає глибокого теоретичного опрацювання заходів із реформування законодавства для досягнення справедливого балансу між інтересами економіки та необхідністю посиленого захисту вразливих категорій осіб. Особливої ваги проблематика набуває через виклики цифровізації, розвиток гіг-економіки та воєнні ризики, які підвищують вразливість підлітків до експлуатації, що обумовлює необхідність вивчення досвіду країн Східної Європи для формування ефективних правових механізмів захисту молодих працівників. Наукова новизна теми дисертаційного дослідження полягає у формуванні концептуальної «захисної моделі» праці неповнолітніх із посиленими гарантіями, у обґрунтуванні диференціації режимів праці на адаптаційний, обмежений та професійний залежно від віку та психофізіологічного стану дитини, у здійсненні поділу видів робіт на безпечні та такі, що загрожують розвитку в умовах сучасних технологічних викликів, а також у внесенні пропозицій щодо удосконалення правової природи згоди батьків на працевлаштування та впровадження механізмів інклюзивної праці неповнолітніх.

Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених у дисертації. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, у якій викладено оригінальні авторські ідеї, наукові положення та отримані результати, спрямовані на досягнення поставленої мети та реалізацію визначених завдань. Під час підготовки роботи забезпечено дотримання принципів академічної доброчесності: усі запозичення ідей, концепцій та методологічних підходів інших вчених належним чином оформлені з відповідними посиланнями. Отримані результати та зроблені висновки є наслідком самостійного наукового пошуку автора.

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень і рекомендацій. Висновки, пропозиції та рекомендації, викладені в дисертаційному дослідженні, мають науково-обґрунтований характер, що обумовлено чіткою логічною структурою роботи, послідовною реалізацією поставлених завдань та апробацією отриманих результатів. Достовірність отриманих положень підтверджується комплексним використанням загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, кожен із яких забезпечив певний аналітичний вимір дослідження та сприяв формуванню узгоджених і практично значущих рекомендацій.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, застосування яких забезпечило комплексний і системний аналіз правового регулювання праці неповнолітніх в Україні та державах Східної Європи. Базовим методологічним інструментом виступив діалектичний метод, який дозволив дослідити правове регулювання праці неповнолітніх у динаміці, виявити внутрішні суперечності та тенденції розвитку відповідних правових явищ, а також забезпечити логічну узгодженість досліджуваних категорій (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1). Історичний метод застосовано для відтворення еволюції правових засад регулювання праці неповнолітніх у європейських державах, що дало змогу виявити закономірності їх становлення та обґрунтувати авторську періодизацію (підрозділ 1.1). Формально-логічний (формально-юридичний) метод використано для уточнення змісту ключових понять і категорій трудового права, зокрема у сфері правового статусу неповнолітніх працівників, а також для аналізу нормативно-правових конструкцій (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2, 3.3). Порівняльно-правовий метод став основою дослідження, оскільки забезпечив виявлення спільних та відмінних рис правового регулювання праці неповнолітніх в Україні та державах Східної Європи, а також дозволив оцінити можливості імплементації зарубіжного досвіду (розділи 2, 3). Системно-структурний метод застосовано для визначення місця інституту праці неповнолітніх у системі трудового права, розкриття його внутрішньої структури та взаємозв'язків із суміжними правовими інститутами, зокрема у частині укладення та припинення трудових договорів (підрозділи 2.2, 2.3). Методи аналізу та синтезу використано для розчленування складних правових явищ на окремі елементи та подальшого формування узагальнених висновків і пропозицій щодо вдосконалення законодавства (розділи 2, 3). Методи індукції та дедукції забезпечили формулювання наукових узагальнень і перевірку теоретичних положень щодо особливостей реалізації трудових прав неповнолітніх (підрозділи 3.1–3.3). Статистичний метод застосовано для аналізу емпіричних даних щодо реалізації трудових прав неповнолітніх в Україні та державах Східної Європи, що дозволило обґрунтувати відповідні теоретичні висновки (розділ 3). Метод моделювання використано для

розроблення пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання праці неповнолітніх, зокрема у частині формування диференційованих правових режимів їх праці. Емпіричну основу дослідження становлять рішення Конституційного Суду України, акти тлумачення та узагальнення судової практики, правові позиції Верховного Суду, а також статистичні матеріали України та інших держав. Застосування зазначеного методологічного інструментарію забезпечило всебічність, об'єктивність і наукову обґрунтованість отриманих результатів, а також внутрішню логічну узгодженість висновків дисертаційного дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці комплексного підходу спрямованого на вирішення проблем правового регулювання праці неповнолітніх в Україні. На основі проведеного дослідження сформовано низку положень, що мають важливе значення для трудового права та соціального захисту неповнолітніх, правозастосування в трудових правовідносинах, а саме:

уперше:

1) на основі порівняльно-правового аналізу запропоновано авторський підхід до періодизації генези правових засад регулювання праці неповнолітніх у європейських державах: первинний етап, що характеризується початковими спробами регулювати працю дітей через інститут учнівства та виробничого навчання (з найдавніших часів, зокрема у стародавньому Єгипті, Вавилоні, Римі, етап тривав до середньовіччя); середньовічний етап (із XIII до XVIII століття, характеризується розвитком ремісничих цехів, поширеного професійного навчання неповнолітніх, що могло тривати до семи років, а також прийняттям ремісничих статутів, які мали на меті забезпечити більш рівний доступ до професійного учнівства); етап першої трансформації під впливом промислової революції (із XVIII до кінця XIX століття, характеризується змінами у професійному навчанні та залученні неповнолітніх, здобуття ними STEM освіти та навичок, у вказаний період були прийняті у європейських державах перші спеціалізовані законодавчі акти, що обмежували застосування праці неповнолітніх); етап становлення міжнародних стандартів регулювання праці неповнолітніх та захисту їх прав (період впродовж XX століття, і розпочався із заснування Міжнародної асоціації з трудового законодавства для сприяння положенням про дитячу працю у 1900 році, характеризується прийняттям низки міжнародних конвенцій що гарантують обмеження застосування праці неповнолітніх, а також їх захист); сучасний етап (кінець XX століття – триває досі, характеризується боротьбою із окремими проявами порушень та неправомірного залучення до праці неповнолітніх, ризиками цифровізації та кіберексплуатації неповнолітніх працівників);

2) запропоновано у становленні міжнародних стандартів захисту неповнолітніх працівників та забороні дитячої праці виділити такі періоди: 1) перший етап від 1890 року до 1918 року (початковий етап, який характеризується початком дискусій на міжнародному рівні про потребу регулювання праці неповнолітніх і заборону їх залучення до небезпечних та важких робіт); 2) другий етап від 1919 року до 1972 р. (базовий етап, що розпочався із створення МОП та характеризується переважно поступовим обмеженням праці неповнолітніх); 3) третій етап від 1973 року до 1998 р. (наступний етап розпочався із прийняття Конвенції про мінімальний вік для прийому на роботу від 26.06.1973 № 138 та тривав до початку глобалізаційних процесів); 4) сучасний етап, розпочався з 1999 року та триває досі (початок цього етапу пов'язуємо з прийняттям Конвенції про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці від 17.06.1999 № 182, триває досі та характеризується у аспекті глобальної справедливості приведення правозастосування у всіх державах до вимог універсальних міжнародних стандартів задля викорінення всіх форм дитячої праці);

3) встановлено, що законодавство України та держав Східної Європи має наближену концептуальну модель до регулювання праці неповнолітніх, яку можна назвати захисною із посиленими гарантіями, що обумовлено: спеціальну трудову правосуб'єктність неповнолітніх; підвищені соціально-правові гарантії праці неповнолітніх; активну участь батьків/законних представників та держави у захисті прав дитини під час залучення її до праці.

4) виявлено спільний підхід до визначення мінімального віку працевлаштування неповнолітніх в Україні та державах Східної Європи, який зазвичай передбачає вік 15-16 років, при цьому 16 років у більшості країн є загальним віком повної трудової правосуб'єктності, тоді як у частині держав цей поріг встановлено на рівні 15 років. Допуск до роботи у більш ранньому віці можливий лише за згодою батьків чи законних представників і за умови дотримання обмежень, пов'язаних із навчанням та характером праці. Працевлаштування дітей молодшого віку заборонене, за винятком окремих сфер, що відповідає міжнародним стандартам і забезпечує баланс між правом на працю та захистом розвитку дитини;

5) доведено, наявність різних моделей гарантій прав неповнолітніх працівників у державах Східної Європи при укладенні трудових договорів. Згода батьків або законних представників є ключовою умовою укладення трудового договору з особами, які не досягли 18 років, у більшості досліджених держав (Україна, Молдова, Сербія, Румунія, Угорщина). У цьому контексті згода виконує функцію додаткової гарантії захисту інтересів дитини, компенсуючи обмежену цивільну дієздатність неповнолітнього. Водночас у деяких державах (Словаччина

та Чехія) обмеження пов'язані не із згодою батьків, а із фактом завершення обов'язкового навчання.

б) встановлено, що характерною рисою всіх розглянутих правових систем є посилений охоронний режим праці неповнолітніх, який проявляється у скороченій тривалості робочого часу, забороні нічної та надурочної роботи, а також обмеженні залучення до важких, шкідливих або небезпечних робіт. У країнах ЄС (Польща, Словаччина, Румунія, Угорщина, Чехія) ці положення значною мірою уніфіковані під впливом директив Європейського Союзу, тоді як у інших державах Східної Європи (Україна, Молдова, Сербія) вони імплементуються через національні норми з урахуванням міжнародних стандартів.

удосконалено:

7) положення, що обов'язковість письмової форми трудового договору з неповнолітнім є універсальною вимогою в усіх аналізованих державах. Письмовий договір виконує не лише формально-юридичну, а й захисну функцію, оскільки фіксує істотні умови праці та дозволяє державним органам здійснювати ефективний контроль за дотриманням прав неповнолітніх працівників. У ряді країн укладення договору без дотримання письмової форми тягне за собою визнання його недійсним;

8) підхід, за якого українське законодавство ґрунтується на принципі підвищеного захисту праці осіб, які не досягли повноліття, із чіткою диференціацією тривалості робочого часу залежно від віку. Встановлення скороченого робочого тижня для різних вікових категорій неповнолітніх демонструє орієнтацію на забезпечення пріоритету освіти, а також належних умов для фізичного та соціального розвитку. Такий підхід загалом відповідає європейській практиці розмежування правового статусу молодих працівників за віковими критеріями.

9) підхід до розуміння «структури часу» працівника, яка має дворівневий характер: на першому рівні він поділяється на робочий і позаробочий, а на другому - позаробочий час диференціюється на власне час відпочинку та інші випадки звільнення від виконання трудових обов'язків. Саме такий підхід дозволяє точніше відобразити правову природу різних форм звільнення від роботи та уникнути їх ототожнення з відпочинком як процесом відновлення працездатності.

набуло подальшого розвитку:

10) положення про те, що визначальне значення у регулюванні праці неповнолітніх відіграли конвенції Міжнародної організації праці, яка серед основних своїх завдань ставить «виявлення та викорінення найгірших форм дитячої праці», що є будь-якими формами праці, які негативно впливають на нормальний розвиток дитини.

11) положення, що у більшості досліджених країн застосовується уніфікований підхід до визначення максимальної тривалості робочого часу для осіб до 18 років, який зазвичай становить до восьми годин на день і 35–40 годин на тиждень, тоді як окремі держави встановлюють більш жорсткі обмеження. На цьому тлі українську модель можна оцінити як помірно захисну, оскільки вона поєднує скорочення робочого часу з урахуванням віку та збереження балансу між інтересами працівника і роботодавця.

12) позиція, що законодавство України та держав Східної Європи містять узгоджений підхід до визначення підстав відповідальності неповнолітніх працівників. У всіх досліджених країнах вони визнаються повноцінними суб'єктами трудових правовідносин і підлягають дисциплінарній та матеріальній відповідальності на загальних засадах у разі винного порушення трудових обов'язків. Водночас притягнення неповнолітніх до відповідальності здійснюється з урахуванням додаткових гарантій, зокрема обов'язковості встановлення вини працівника та дотримання визначеної законом процедури, гарантування захисту прав неповнолітнього. Такий підхід забезпечує баланс між необхідністю підтримання трудової дисципліни та належним захистом прав і інтересів неповнолітніх осіб.

Теоретичне та практичне значення роботи. Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у поглибленні та системному розвитку наукових уявлень про правове регулювання праці неповнолітніх, що полягає в можливості їхнього використання:

у сфері законотворчості – запропоновані зміни до Кодексу законів про працю України та пов'язаних нормативно-правових актів демонструють комплексний підхід до вдосконалення правового регулювання праці неповнолітніх і можуть розглядатися як важливий крок у напрямі гуманізації трудового законодавства. Передусім, доповнення статті 187 КЗпП України новою частиною, яка передбачає диференціацію правових режимів праці неповнолітніх. Запровадження таких категорій, як рання трудова соціалізація, професійна адаптація та винятковий режим праці для осіб до 14 років, дозволяє більш чітко структурувати підходи до залучення дітей та підлітків до трудової діяльності. Не менш значущою є пропозиція щодо внесення змін до статті 51 КЗпП України, яка встановлює скорочену тривалість робочого часу. Обмеження тижневого навантаження для неповнолітніх працівників до 12 та 24 годин залежно від віку спрямоване на запобігання надмірному залученню дітей до праці та збереження їхнього фізичного і психічного здоров'я. Такий підхід підсилює соціальну функцію трудового права, орієнтовану на захист вразливих категорій працівників. Окремої уваги заслуговує ініціатива щодо розширення можливостей неповнолітніх у частині розірвання трудового договору (стаття 38 КЗпП України). Надання права припиняти трудові відносини у будь-який момент за власним

бажанням відображає принцип пріоритету інтересів дитини та враховує їхню підвищену вразливість у трудових правовідносинах. Запропоноване уточнення до Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», яким передбачається невикористання окремих норм щодо неповнолітніх, є логічним продовженням ідеї посиленого захисту цієї категорії працівників навіть в умовах надзвичайних правових режимів;

у юридичній практиці – рекомендації, узагальнення та висновки дисертації дадуть змогу покращити правозастосування норм трудового законодавства. Запропоновані зміни здатні суттєво покращити юридичну практику завдяки підвищенню чіткості та передбачуваності правового регулювання праці неповнолітніх. Визначення окремих правових режимів праці залежно від віку створює зрозумілі орієнтири для суддів, адвокатів і роботодавців, що зменшує ризик довільного тлумачення норм і кількість трудових спорів. Встановлення конкретних обмежень робочого часу полегшує доказування порушень та спрощує контроль за дотриманням законодавства, а також сприяє більш ефективному захисту прав неповнолітніх у суді. У сукупності такі зміни сприяють стабільності правозастосування навіть у складних умовах, зокрема під час воєнного стану, та підвищують загальний рівень захисту прав неповнолітніх працівників;

у навчальному процесі – положення дисертації можуть бути використані при підготовці підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів з базових курсів «Трудове право», «Порівняльне трудове право», спецкурсу «Доктрина трудового права», під час проведення лекційних та семінарських занять тощо.

Повнота викладення матеріалів дисертації у наукових працях, опублікованих автором. Основні положення та результати дисертації були відображені у 10 публікаціях. Серед них:

5 наукових праць, в яких опубліковані наукові результати дисертації:

1. Дрогомерецька І.В., Товт Т.О., Захарчук І.В. Законодавче регулювання захисту прав працівників в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 157-160. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-10/36>.

2. Машков К. Є., Горностаї О. Б., Товт Т. О., Особливості трудових відносин в умовах воєнного стану: нормативно-правове регулювання. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 125-131. DOI: <https://doi.org/10.32782/392253>.

3. Товт Т. О. Генеза правових засад регулювання праці неповнолітніх в окремих європейських державах. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. Ч. 1. С. 564-568. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.86>.

4. Товт Т. О. Становлення міжнародних універсальних стандартів регулювання праці неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського університету*.

Серія: Право. 2025. № 89. Т. 2. С. 217-221. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.32>.

5. Товт Т. О. Трудова правосуб'єктність неповнолітніх працівників: особливості та проблеми у правовому регулюванні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право.* 2025. № 92. Т. 2. С. 247-251. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.2.33>.

4 праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Товт Т. О. Сучасні проблеми у сфері захисту праці неповнолітніх: порівняльний аспект / Проблеми забезпечення інформаційної безпеки в міжнародному співробітництві: матеріали міжнародної наукової-практичної конференції, 5 вересня 2025 р., Ужгород. 2025. С. 232-235.

2. Товт Т. О. Становлення гарантій щодо захисту праці неповнолітніх у США / Проблеми правового регулювання забезпечення особистих немайнових прав особи та прав на віртуальні активи в умовах цифровізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 10 квітня 2025 р., Ужгород-Піза. 2025. С. 171-173.

3. Товт Т. О. Мовна доступність у суспільному житті: чому це важливо? / Подолання мовних бар'єрів у суспільному житті: міжнародна міждисциплінарна конференція, 25-26 листопада 2025 р., Берегове, 2025. С. 52-53.

4. Товт Т. О. Нормативні гарантії щодо робочого часу неповнолітніх в Україні та державах Східної Європи / Сімейні (родинні) цінності в умовах гібридної війни: матеріали Всеукраїнського круглого столу, 20 грудня 2025, Одеса. 2026. С.

1 наукова праця, які додатково відображають результати дисертації:

1. Возняковська К. А., Товт Т. О., Поліщук О. А. Особливості ведення господарської діяльності в умовах війни. *Юридичний бюлетень.* № 24. 2022. С. 25-32. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.24.03>

Відповідність чинним вимогам. Дисертаційне дослідження на тему «Правове регулювання праці неповнолітніх в Україні та державах Східної Європи (порівняльно-правовий аспект)» є завершеною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на розв'язання конкретного наукового завдання, що має істотне значення для розвитку науки цивільного та трудового права. Науковий рівень дисертації відповідає вимогам, які визначені у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана українською мовою відповідно до норм правопису, а характер викладу матеріалу відповідає науковому стилю.

Результати дисертації обговорено на засіданні кафедри цивільного права та процесу від 14 квітня 2026 року (Протокол № 9). За результатами засідання кафедри ухвалено рішення про надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Товт Тинде Олександрівни на тему «Правове регулювання праці неповнолітніх в Україні та державах Східної Європи (порівняльно-правовий аспект)».

Головуюча на засіданні кафедри

Сібілла БУЛЕЦА

Підпис Сібілли БУЛЕЦА засвідчую:
Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»

Олена МЕЛЬНИК

